

26.42x31.41	1/5	1	עמוד	הארץ - גלריה	24/04/2026	97594359-1
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

חלליות רודפות אחרינו :

גלריה שישו

www.haaretz.co.il
יום שישי ד' באייר תשפ"ו
24 באפריל 2026

ספרים 41

ה-AI כל כך הפחיד את דגן שני, אז הוא יצר דוקו שילחיץ את כולם

24

חוליו טורס בודק את הגבולות הסורי-אליסטיים של הקומדיה

28

שמישהו יזכיר לאילנה דיין ש"עובדה" היא לא תוכנית הנצחה ל-7.10

6

עלייתה, התרסקותה, נקמתה: לינה דנהאם סוגרת חשבונות בממאר חדש

10

חלוצי החלל

אף על פי שיהודים היו ממכונני ז'אנר המדע הבדיוני, ואפילו החזון הציוני נוסח כספר פנטזיה, נדמה שהגשמתו והקמת המדינה מחקו את הסוגה מהיצירה העברית. האם משבר הזהות העכשווי יחזיר אותנו לעתיד?

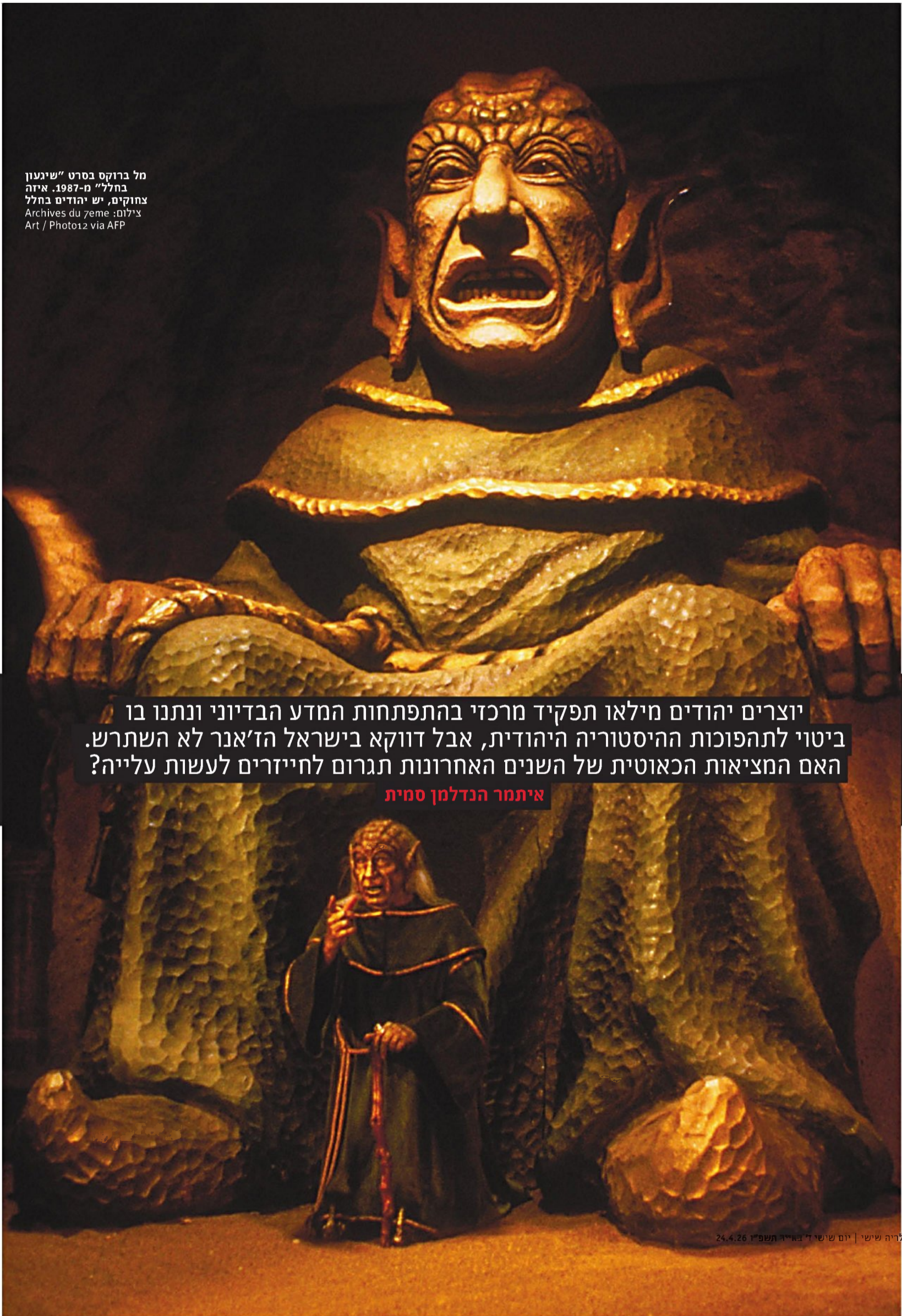
איתמר הנדלמן סמית, עמ' 18

25.83x31.49	2/5	18	עמוד	גלריה - הארץ	24/04/2026	97594358-0
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

חלליות רודפות אחרינו :

מל ברוקס בסרט "שיגעון בחלל" מ-1987. איזה צחוקים, יש יהודים בחלל
 Archives du 7eme : צילום:
 Art / Photo12 via AFP

יוצרים יהודים מילאו תפקיד מרכזי בהתפתחות המדע הבדיוני ונתנו בו ביטוי לתהפוכות ההיסטוריה היהודית, אבל דווקא בישראל הז'אנר לא השתרש. האם המציאות הכאוטית של השנים האחרונות תגרום לחיזורים לעשות עלייה?

איתמר הכדלמן סמית

25.58x27.81	3/5	19	עמוד	גלריה - הארץ	24/04/2026	97594356-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

חלליות רודפות אחרינו :

היהדות היתה פעם דת שמית מונו-תיאיסטית. זוהי הדת היחידה מכדור הארץ העתיק שהשתמרה בשלמו. תה במשך אלפי שנים. לפחות קהילה יהודית אחת שרדה על כוכב הלכת גמו, וישנן עדויות לכך שקהילות אחרות קיימות על כמה כוכבי לכת סודיים אחרים. קבוצת הניצולים היהודים שרדה כחברה סודית, המוגנת ונתמכת על ידי בנות גשרית - מסדר נשי אקס-קלוסיבי הפועל ככוח רוחני ופוליטי ועומד במרכז סדרת הספרים והסרטים "חולית". עם צאת סרט המדע הבדיוני "פרייקט הייל מרי" בכיכובו של ריאן גוסלינג, על פי ספרו רב-המכר של הסופר האמריקאי אנדי ויר, ולקראת צאתו ביולי הקרוב של החלק השלישי בסדרת סרטי "חולית" של דני וילנב, על פי ספריו של פרנק הרברט, אולי זה הזמן לעצור ולהרהר לרגע בעובדה שיש יהודים בחלל. ביקום של ספרי "חולית" הם מופיעים בספר השישי, "בית הלש" כה חולית" מ-1985, שבו הם מתוארים כקבוצה ששרדה אלפי שנים של רדיפות על ידי המירה על המטרות שלה ושימוש במסעות חלל כדי להתפורר ברחבי היקום. אבל היהודים היו בחלל עוד הרבה קודם לכן, אם באופן סמוי או גלוי; תמיד היו יהודים בחלל בספרות המדע הבדיוני, שרבים מהכותבים המרכזיים שלה, הן בעולם האנגלוסקסי והן במזרח אירופה, היו יהודים. מהסופר והממציא הוגו גרנסבק, שנחשב לאבי הסוגה הספרותית הזאת במתכונתה המודרנית, דרך הסופרים אייויק אסימוב ורוברט סילברברג ועד קולנוענים כמו טנג'י קובריק ("2001: אודיסיאה בחלל") וסטיבן ספילברג ("מפגשים מהסוג השלישי" ו"אי-טי - חבר מכוכב אחר") - הרעיון של יהודים וחזיונים תמיד היה שם.

הסופר היהודי-איטלקי ניצול השואה פרימו לוי, שהופיעו בספר "פגם בצורה" (Vizio di Forma) ונחשבים לניסיון שלו לכתוב ספרות מד"ב ופנטזיה - מושפעים מחוויותיו באושוויץ. איך את מסבירה את הנוכחות הגדולה, הלא-פרופורציונלית, של יהודים בסוגה הספרותית הזאת?

"יש לזה כמה סיבות, לדעתי. קודם כל, להבדיל נאמר מהדת הנוצרית שיש בה ענפים שלמים שמתנגדים למדע ולעיסוק בו, ביהדות הדבר הזה לא ממש קיים. מעבר לכך, כשהוגו גרנסבק ייסד את כתבי העת והמגזינים השרים שלו, הוא קיבל בברכה יהודים לתוך התעשייה הזאת. וקצת בדומה למה שקרה ליהודים בהוליווד או בעולמות הקומיקס, הם לא יכלו לעבוד בכל כך הרבה תעשיות אחרות באמריקה, אז תחומים אלה נעשו לאופציות פרנסה עיקריות מבחינתם".

להתאהב בעתיד

גרנסבק הוא אכן דמות מפתח בספרות מד"ב יהודית, ונזכרתו שנת 1926 היא נקודת המפנה של הסוגה הספרותית הזאת. גרנסבק (במקור גרנסבכר), מהגר יהודי שהגיע לארצות הברית מלוקסמבורג, ייסד אז את המגזין "סיפורים מדהימים" (Amazing Stories) ופירסם בו סיפורים קצרים ששיצבו את הוואנר כפי שאנו מכירים אותו היום. הוא נחשב גם למי שטבע את המונח "מדע בדיוני" כשייסד את המגזין שלו ולא פעם הוא מכונה "אבי ספרות המד"ב". גרנסבק היה גם ממציא וב-1925 ייסד את תחנת הרדיו WRNY, שהחלה לשדר סיפורי טלוויזיה ניסיוניים ונחשבת לאחד

אבל מפעלו התרבותי העשיר והמורשת המרכזית שלו בתחום (פרס הוגו, הפרס החשוב ביותר לסוגה הספרותית הזאת, נקרא על שמו) לא עזרו לו אל מול הקולגות הלא יהודים. הסופרים ה"פ לאבקרפט (מאבות ז'אנר האימה והפנטזיה) וקלארק אשטון סמית הדביקו לגרנסבק את הכינוי בעל הניחוח האנטישמי "הוגו הע"כברוש", כי לטענתם שילם מעט מדי ומאוחר מדי לכותבים שפירסם.

הדברים השתנו אחרי מלחמת העולם וההכרה בוועות השואה. לטענת פרנקל, חלק מההצלחה של סופרים יהודים בוואנר המד"ב קשור גם לעניין שנוצר באמריקה של שנות ה-60 וה-70 בספרות יהודית-אמריקאית באופן כללי. פיליפ רות, סול בלו, ברנרד מלמוה, יצחק בשביס זינגר ואחרים נעשו בן לילה כמעט לסופרים הכי נקראים באמריקה ומכאן נסללה הדרך לכותבי ז'אנר יהודים. באותן שנים דמויות יהודיות, או כאלה בעלות דימוי יהודי, נעשו שגורות בוואנר ספרות המד"ב, טוענת פרונקל. או כפי שהיא מנסחת זאת, "בשנים האלה היה מוטיב חוזר, משהו מעולמות הדמיון הוודי-אלני, שבהן שמנדריק כזה או אחר הוא החד-קרן האחרון או ליצן החצר באיוו אופרת חלל. כלומר, חלק מהבדיחה עצמה זה שיש יהודי בסיפור ההרפתקאות הפנטסטית, יהודי בחלל". אולי אין זה מקרי שבאותן שנים יצאה "ישנר", קומדיית המד"ב של וודי אלן, המתארת את

הרפתקאותיו של מייסלס מונרו (בגילומו של אלן) שמוקפא ב-1973 ומופשר 200 שנה לאחר מכן; הוא מתעורר בשנת 2173 לאמריקה טוטליטרית. פתאום הדימוי של יהודי חנון בעתיד קיבל צורה אמיתית. בעשור שלאחר מכן מל ברוקס ביים את הפרודיה "שיגעון בחלל", שיותר משהיא שמה ללעג את סדרת "מלחמת הכוכבים" ואת "הנר" סע השמיני" וסרטים אחרים בוואנר, היא מציגה פעם אחר פעם בדיחות שכל הווייתן היא "תראו, איוו צחוקים, יש יהודים בחלל". ב-2024 הוכרו שברוקס, כיום בן 99, עובד על סרט המבטא יחד עם אולפני אמזון, והוא עתיד לצאת בשנה הבאה, בבימויו של ג'וש גרינבאום, אף הוא יהודי. כלומר, יהודים בחלל 2.

מערוצי הטלוויזיה הראשונים בהיסטוריה. ב"ראלף +124C", רומן שפירסם בהמשכים, חזה גרנסבק חידושים כמו מיקרופיזיקה, מכונות ממכר, רשמקול, טלוויזיה, לוונינים וכן את הרדאר וטיסות לחלל. יחד עם העורכים (היהודים) דוד לור ונד פינס הוא הקים שורה של כתבי עת ומגזינים שהוקדשו לספרות המד"ב. ב-1934, אחרי שפתח וסגר כמה כתבי עת, יצר גרנסבק את "ליגת המד"ב", עם סניפי מעריצים צעירים במגוון ערים כרחבי ארצות הברית, וכ"מידה רבה הביא לעולם את עידן הפאנודום כמעט כפי שהוא מוכר לנו היום. כלומר, לפני שכל מיני גיקים נפגשו בפלטפורמות אונליין לדבר על הארי פוטר ו"מלחמת הכוכבים", אבות אבותיהם הרוחניים עקבו אחרי הפרסומים של גרנסבק. ריי ברדבורי, אחד הסופרים הגדולים ביותר בוואנר המד"ב ובכלל, מחבר הרומן העיתונאי דיסטופי "פרנהייט 451" (שגם עובד לקולנוע על ידי הבמאי הצרפתי פרנסואה טריפו), אמר עליו ש"גרנסבק גרם לנו להתאהב בעתיד".

ביידיש ואחר כך באנגלית. לכל תנועה בהווה היהודית-מהגרת שלהם היה ביטוי גם בספרות. במובנים רבים, טוענת פרנקל, אחד מסופרי המד"ב-פנטזיה היהודים הידועים ביותר היה פרנץ קפקא. מצד אחד, בסיפור הקצר "הגלגול" הוא מתאר איש שקם בבוקר ומגלה, ללא הסבר, שנהפך לחרק ענקי. מצד שני, לטענת חנה ארנדט וברטולט ברכט, ברומנים שלו או בספרים כמו "במושבת העונשין" חזה קפקא את המשטרים הפשיסטיים-טוטליטריים שהשתלטו על חלקים נרחבים של אירופה מעט לאחר מותו והן את מחנות הריכוז והאבסולוטיזם של המשטרים הרודניים האלה. "קפקא כתב כאחוז דיוק דברים אנטי-פשיסטיים עוד לפני שזוועות הפשיזם התרחשו בכלל. היהדות שלו בהחלט משחקת תפקיד בזה", טוענת פרונקל. היא מאמינה שגם סיפוריו הקצרים של

מה שגם מעלה את השאלות איך קרה שז'אנר שלם המשופע ביוצרים, דמויות ותמות יהודיים לא השתרש בישראל וכיצד המציאות הישראלית והיהודית הסוערת של השנים האחרונות תתבטא ביצירות הז'אנר. ואלרי אסטל פרנקל עורכת סדרת ספרים המוקדשת לחקר ספרות המד"ב היהודית בבית ההוצאה לאור הבריטי בלומסברי (שוכה לתהילת עולם עם סדרת ספרי "הארי פוטר"). היא גם חיה ברה בעצמה שני ספרים בנושא - האחד, "מהגריה בתור הזהב", סוקר את ספרות המד"ב והפנטזיה היהודית עד 1945, והשני, "הסופרים של אחרי השואה", מכסה את ספרי הסוגה שנכתבו בשנות ה-60 וה-70. קעת היא עובדת על ספר שלישי שיעסוק בספרות הזאת בשנות ה-80 וה-90. פרנקל, בת למשפחה יהודית מעמק הסייליקון (מה שאולי מסביר את משיכתה מילדות לעולמות המד"ב), היא כותבת חרוצה ונמרצת שקשה שלא להתרשם מההספק שלה. את הפוריות הספרותית היא תולה בכך שאמה ביקשה ממנה לפרסם 100 ספרים לפני לכתה מהעולם (בגיל 46), היא כבר עמדה במשימה עם 102 ספרים שחיברה או

חלליות רודפות אחרינו

24.95x27.81	4/5	עמוד 20	גלריה - הארץ	24/04/2026	97594357-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

ללילות רודפות אחריו :

המשך מהעמוד הקודם

מימין: ג'ארד האריס ואלכסנדר סידני בסדרה "המוסד" מ-2021. האם זו מטפורה לעם היהודי בנלות ולחשיבות הלמדנות היהודית? צילום: אפל טויו+

בשנות ה-90 הדמויות היהודיות האלה עשו את דרכן גם לספרים או סרטים של לא מעט יוצרי רים לא יהודים. "חלקם עשו זאת בצורה מכובדת והגיבונית, אבל לחלקם הספיק שאיוו דמות שולית תגיד: 'יש לי חנוכייה בבית', כדי לתבל את יציר רותיהם בדמויות יהודיות", אומרת פרנקל ומדגימה: "יש לנו דמות של יהודייה (סוון איוואנובה) שיושבת שבעה על אביה וחוגגת חנוכה בעונה הראשונה של סדרת הטלוויזיה 'בבילון 5'. או את וילו רוונברג, החברה היהודייה של באפי ציידת הערפדים, שכשהיא נשאלת בפרק בעונה השלישית של הסדרה מה תוכניותיה לחג המולד היא עונה: 'להיות יהודייה'. זה מה שהטלוויזיה וספרות המדע-האמריקאית עשו בשנות ה-90, אבל היום יש לנו את הבום הזה של ספרות מדע-פנטזיה והיסטוריה אלטרנטיבית שנכתבת על ידי יהודים עם עיסוק ברור ביהדות".

ואכן, אם בספריהם של אסימוב וסילברברג היהדות היתה מוסוית במידה מסוימת, או בספרים מאוחרים יותר - כמו "הקנוניה נגד אמריקה", ספר ההיסטוריה האלטרנטיבית של פיליפ רות המדמיין משטר פרו-נאצי שמשלט על ארצות הברית בשנות ה-40, או "איגוד השוטרים היידיים" של מייקל שייבון, ששניהם יצאו בעשור הראשון של המאה הנוכחית - העיסוק ביהדות ובנושאים יהודיים מאוד בעשה מובלט ונוכח יותר. **האם אפשר לומר שז'אנר המדע-האמריקאי הוא ממש ז'אנר יהודי בהווייתו או שפשוט יש בו הרבה יוצרים יהודים?**

פרנקל: "המממ... הייתי אומרת שיש לז'אנר הזה רגישות יהודית אמיתית, כי האנשים שיוצרו את הסוגה המודרנית, המבוססת על מדע, בניגוד נאמר לספרי ז'ול ורן, היו יהודים וכו' לם ביססו את יצירותיהם על הקונספט שגרי נסבך הציג לעולם ב-1926. הסופרים האלה באו מארצות ותרבויות שונות, אבל הרגישות הזאת תמיד היתה שם. באותו מובן שכל כך הרבה סופרי פנטזיה מחקים את טולקין, למשל, או אפשר לומר שיהודים שואבים השראה מג'רנסקי, אסימוב וסילברברג במערב ומסטניסלב לם והאחים סטרוגצקי במזרח אירופה. היהודים בהחלט עומדים בבסיס ספרות המדע".

האם לדעתך אירועי השנים האחרונות, כמו מתקפת 7 באוקטובר, המלחמה בעזה והעלייה באנטישמיות, ישפיעו על סופרי פנטזיה וסיפורים יהודיים?

"אנחנו כבר רואים שירים, מאמרים וספרים פוליטיים שמגיבים ל-7 באוקטובר, אבל לספרות בדיונית זה יכול לקחת יותר זמן. למשל, הרומן 'התחנה הבאה' מאת בנג'מין רוניק מ-2024, העוסק בהשמדת היהודים בדיסטופיה אינסופית, נכתב למעשה בתגובה לסגר הקורונה. אלנה גומל פירסמה ב-2024 את הסיפור האפל Oaks, שבו ישראל עדיין מלאה בכלי נשק ממלחמות ישנות. שלדון טייטלבוואם, שערך אנתולוגיות ישירות של מדע בדיוני, מצא שהכתיבה שלאחר 7 באוקטובר מיידיית יותר וכוללת תיאורים אישיים יותר של זמנים, מקומות ומאבקים ספציפיים, בניסיון לעכל את המצב ולמצוא דרך להמשיך הלאה. בומן שהסיפורים הישראליים שראיתי שמושפעים מהאירועים האחרונים הם כבדים ומלאי צער, בארצות הברית ראיתי יותר סופרים ספקולטיביים שדוחפים לכיוון השני: שמחה יהודית. סופרים אלה עושים מאמץ לכך טוב פנטזיה יהודית נעימה ועוסקים בנושאים

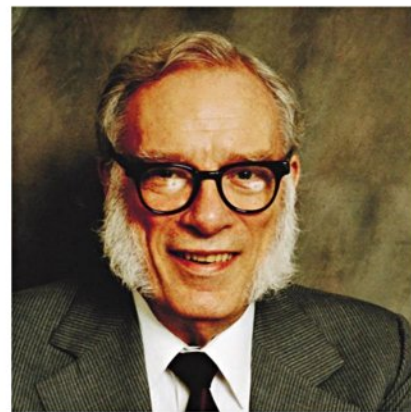
נראה שהוא היה ממשפחה אמידה. מצד שני, לא נשארו הרבה יהודים בלוקסמבורג אחרי השואה. "מי שגדל כמוני על ספרות מדע-פנטזיה מתורגמת בישראל, היה לו את העניין הזה של לחפש את האזכורים המעטים האלה (ליהודים) שקיימים בוואנה. לסיילברברג היה ספר שנקרא 'על פני מיליארד שנה' ויש בו דמויות של ישראלים בחלל. לפיליפ ק' דיק יש אזכורים של קיבוצים במאדים כי זה עניין אותו מאוד ויש אצלו גם ישראלים שנוסעים בזמן, וישנם היהודים בספר האחרון של סדרת 'חולית' של פרנק הרברט אבל אף אחד לא מכיר את זה בכלל. היום יש לא מעט פנטזיה יהודית, בעיקר בארצות הברית. לי אישית זה מרגיש מאוד סטריאוטיפי עם כל מיני מגדל ומירלה בשטעטל אבל עם קסמים. זה מאוד אשכנזי ומאוד אמריקאי אבל יש גם הרבה יהודים אחרים, לא?".

הסאגה של שבעת ספרי "המוסד" של אסימוב שתדהר מציין נחשבת לאחת הסדרות הטובות ביותר בתולדות המדע-פנטזיה. הסדרה עוסקת בניבוי של "עידן אפל" שיבוא בעקבות קריסת אימפריה גלקטית ויימשך 30 אלף שנה. הסיפור מתמקד במתמטיקאי הארי סלדון המקים מושבה מבור דדת כדי לשמר את הידע האנושי בדומה לתורה, מבקרים וחוקרים רבים וזהו בסיפור תמות יהודיות: הסדרה מובנת לא פעם כמטפורה לעם היהודי בגלות, והמאחז של תרבות וידע שמקיימים אנשי המושבה (ונקרא "אנציקלופדיה גלקטיקה") בתוך גלקסיה "ברברית" מתפרש כדומה לסיפורן של קהילות יהודיות שקיימו מסורות תלמודיות באירופה של ימי הביניים. הסדרה גם שמה דגש רב על ידע, מדע ופעילות אינטלקטואלית שנועדה להבטיח את העתיד, כפי שכתב בביקורת בבי-בי-סי, ויש מי שרואים בכך השתקפות של ערכים תרבותיים של למדנות יהודית. ואולי אין זה מקרי שעל העיבוד הטלוויזיוני לסדרת הספרים הזאת, שעלה באפל טלוויזיה, אחראי דייוויד סמואל גויר - סופר, קומיקסאי ותסריטאי יהודי-אמריקאי שהתחנך בבית ספר יהודי באן ארבור, מישיגן, ואף חי כמה חודשים בירושלים עם אמו ואחיו, חוויה שהשפיעה עליו עמוקות לטענתו. לפני שיצר את סדרת "המוסד", שעונתה הראשונה עלתה ב-2021, כתב בין

דיוויד סמואל גויר, יוצר העיבוד הטלוויזיוני ל"המוסד": "אסימוב לא כתב על העתיד הרחוק, הוא כתב על הסביבה שלאחר מלחמת העולם השנייה. הוא דיבר על גרמניה הנאצית ועל היותו יהודי שהיגר מרוסיה. הוא יצר את 'המוסד' כמראה"

תקופות ממושכות בדרום אפריקה, לאוס ומדינת האיים ואנאטו באוקיינוס השקט. היום הוא מתגורר בפרבר של לונדון עם אשתו וילדיו והוא ללא ספק סופר המדע-פנטזיה וההיסטוריה האלטרנטיבית הישראלי המצליח ביותר בעולם. הוא כותב ומפרסם את ספריו באנגלית וזכה בכמה פרסים נחשבים, כולל פרס הפנטזיה העולמי שהוענק לו ב-2012 על ספרו "אוס" מה"תוך שהוא מבסס הן את סטיבן קינג והן את ג'ורג' ר"ר מרטין, שהיו מועמדים לצדו. כשאנחנו נפגשים לשיחת זמן, אני שואל אותו אם היום יש יהודים בחלל. "תמיד היר", הוא עונה. "מה שמוזר זה שאין כמעט מדע-פנטזיה ישראלית. המון יהודים במדע-פנטזיה אבל זה הז'אנר הכי לא ישראלי שיש". על כך מעידה גם העובדה שרק מעטים מספריו של תדהר תורגמו לעברית - בעוד שרבים מהם תורגמו וזכו להצלחה במגוון מדינות, מאיטליה וצרפת ועד יפן ואוקראינה.

האם ליהדותם של הסופרים האלה היתה השפעה כלשהי על הספרות שהם כתבו?
 "ישנו הסיפור המפורסם על אסימוב ששאלו אותו למה אין יהודים בסיפורים שלו והוא ענה: 'כי זה הכל יהודים'. כל דבר שאסימוב כתב היה יהודי. למשל, בסדרת ספרי 'המוסד' שלו, לגמרי ברור שמדובר בסיפור על היהודים הפיקחים שמנצחים את השליט המושחת. לא מזמן ביקרתי בלוקסמבורג, איפה שנוולד גרנסקי. הלכתי לראות את הרחוב הקרוי על שמו באמצע שוק מקום כי רצייתי לראות איפה הכל התחיל. אני אפילו לא יודע מה הביא אותו לארצות הברית כי

אייזק אסימוב. "זה הכל יהודים" Peter Jones / Corbis via Getty Images צילום:

כמו משולשי אהבה לנוער, צייד שדים מצ'יקים ורומנטיקה היסטורית כהסחות דעת". פרנקל מתקשה לנבא כיצד יגיבו סופרים יהודים בחו"ל ללבטים העכשוויים הכרוכים בזהות היהודית. "אנחנו עדיין המומים מהעלייה המועצת של האנטישמיות, שהולכת וגדלה בדרכים שונות מאז 2016, וסופרים התמודדו עם האתגר הזה, בעיקר בספרי ילדים. לך צריך להוסיף כי סופרים יהודים, אפילו כאלה שלא כותבים על תוכן יהודי, חשים איוו רגיעה מצד מור"לים רבים, וכל ספר שפונה לישראל ועוסק בה לא מתקבל בקלות בשוק המרכזי".

גולדה מאיר במאדים

בפתיחת ספרו "חולות מאדים" מ-2013 מדיין הסופר הישראלי-בריטי לביא תדהר את הסצינה הבאה: ביל גילמונג, סוכן של "ניו ישראל", מושבה עתידנית על מאדים ששולטת בה סימור לקרה של גולדה מאיר, חוזר בזמן ל-7 בדצמבר 1941, רגע לפני המתקפה היפנית על פרל האר-בור, ופוגש את הנשיא פרנקלין ד' רוזוולט בחדר הסגלגל. גילמונג מציע לרוזוולט נשק חדש-ני ממדינת ישראל העתידית שיעזור לו להילחם בהיטלר ובכך ימנע את שואת יהודי אירופה. לעתים נדמה כאילו המקרה המוזר של תדהר עצמו לקוח מתוך אחד מספריו: הוא נולד לפני 49 שנה בקיבוץ דליה, שבו גם גדל. מגיל מוקדם יצא למסעות חובקי עולם והתגורר

24.14x27.78	5/5	22	תמוז	גלריה - הארץ	24/04/2026	97594366-9
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790						

חלליות ורדפות אחריו :

המשך מהעמוד הקודם

החוקרת והעורכת ואלרי אסטל פרנקל: "הוגו גרנסבק קיבל בברכה יהודים למגזיני המד"ב שלו. בדומה למה שקרה ליהודים בהוליווד או בעולמות הקומיקס, הם לא יכלו לעבוד בהרבה תעשיות אחרות באמריקה, אז תחומים אלה נעשו לאופציות פרנסה עיקריות מבחינתם"

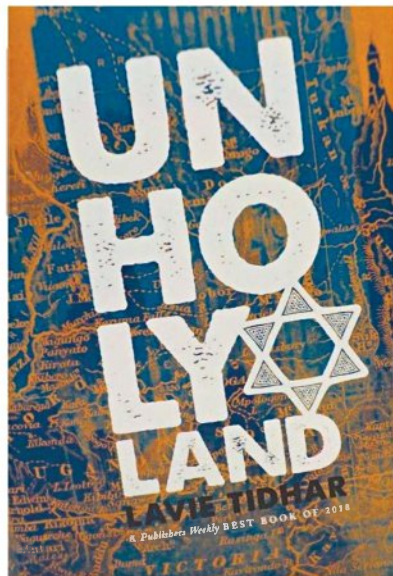
יהודיות אלטרנטיביות ולטענתו הרומן הדיסטופי "הדרך לעין חרוד" של עמוס קינן שימש לו מקור השראה. אבל בשלב מסוים בשיחה עמו הוא אומר שאף כי יש לו רעיון לספר חדש בנושא, נמאס לו "לכתוב על יהודים". כשאני שואל אם לאירועי השנים האחרונות בארץ היתה השפעה על כתיבתו, הוא משיב: "ברגע שקרה 7 באוקטובר ידעתי בדיוק מה הדמויות שלי מ'מורר' היו עושות ('מורר') הוא רומן נואר בלשי שנע לאורך ארבעה עשורים ועוסק באלימות ובשחיתות בישראל, אה"ס). לא שאני חושב שאוכל לכתוב את זה בקרוב אבל כמעט התפתיתי".

כשל של הדמיון

לפני כשני עשורים השתתפה נועה מנהיים, עורכת ספרות המקור בהוצאת כנרת, זמורה, דביר, בכנס העולמי למד"ב בגלוגו. היא מספרת שבאחד הפאנלים השתתף רוברט סילברברג וטען שהסיבה לכך שהוא, אסימוב, פיליפ רות ויהודים אחרים פירסמו ספרים בסוגת המד"ב וההיסטוריה האלטרנטיבית נעוצה בעובדה שמדובר בספרות מהגרים.

"באופן כללי", מסבירה מנהיים בשיחת וידיאו, "ז'אנרים הם דלתות נוחות יותר למהגרים ובני מהגרים להיכנס דרכן אל תוך המיינסטרים. כמו נשים שכותרות בלש כדרך להיכנס לזרם המרכזי. סילברברג הסביר באתו פאנל שקודם כל צריך לאמץ נקודת מבט של חייו, של מישוה אחר באופן מובנה מכולם, וזה היה עניין אוטורי מטי אצלו, כזה שהוא הבין באופן אינטואיטיבי, תמיד. זה גם עונה לשאלה למה דווקא פה, בישראל, זה לא קיים. כי כאן כולם אותו דבר. אף שזו חברת מהגרים, זו חברת מהגרים שבה כר לשם שייכים לאותה קבוצה. אנחנו רואים מה זה שווה היום, אבל זה כבר סיפור אחר".

מנהיים גם מסבירה שעד לא מומן הספרות

עטיפת אחד מספריו של תדהר. גם הוא לא תורגם לעברית צילום: Tachyon Publications

צילום: באדיבות המצלמת

צילום: ניר ייב

הסופר לביא תדהר: "אני תוהה למה אין מד"ב ישראלי מהסוג שבאמת שם אנשים בעולם אחר, עולם עתידי שמועבר בצורה משכנעת. אולי כי אי אפשר לכתוב על העתיד הקרוב בישראל. מה תכתוב, 20 או 30 שנה קדימה?"

הישראלית התקשתה מאוד עם כל מה ששייך לשוליים. גם בתחומי המוזיקה והקולנוע, יש מעט מאוד מקום לשוליים והכל מסתפח לאותו זרם מרכזי. אבל מה שלא היה בנמצא במשך שנים מתחיל להשתנות, לטענתה. אם עד לא מזמן ספרות-ואנר נחשבה זולה ונחותה יותר, הרי זכיינו כפרס ספיר השנה של רומן האימה "שכול ויזכרון וזומבים" מאת אמיר חרש מעידה על שינוי שעוברת הספרות העברית בישראל.

"עד לפני כעשור", ממשיכה מנהיים, "המד"ב היחיד שנכתב בישראל היה ספרות דיסטופית פר-סט-אפוקליפטית - 'הדרך לעין חרוד', 'פונדקו של ירמיהו' של בנימין תמוז, 'אצבעות של פסנתרן' של יהלי סובול ואיתם אפשר למנות גם את הספרים האפוקליפטיים של שמעון אדף, אסף גברון ואחרים. אבל זה תמיד היה דיסטופי. גם היצירה של אמיר חרש, שאני מתה עליו, היא רגריסיבית מאוד. אם אנחנו מסתכלים לאנשהו, אנחנו מסתכלים אחורה או קדימה ורואים רק עננים שחורים שמכסים את האופק. למה אין פה אופרות בחלל ומפגשים עם חייוזים? או איך טכנולוגיה משנה את החברה כמו שאסימוב כתב? זה כשל של הדמיון שיתכן שמגיע מחיים שמאוד צמרו דים לכאן ולעכשיו ולא מאפשרים לתכנן תוכניות ליום שיש בהן, או עוזב לעוד מאות ואלפי שנים קדימה".

מד"ב, לדבריה, מרבה לעסוק בגבולות ובמה שעושים איתם ובאחרים וכמה שעושים איתם, אבל ישראל היא חברה שגם אין לה גבולות והיא גם לא יודעת מה לעשות עם האחרים. "אנחנו חיים במציאות שבה קשה לשכנע אנשים שבני אדם שחיים במרחק חצי שעה נסיעה מהבית הם בני אנוש, או לך תשכנע אותם שחיזורים שנו חתים בחללית בחצר האחורית שלהם הם יצורים בעלי סוכנות, רגש ותבונה. עדיין לא קמו לנו יוצרים שיכולים לקחת את האתרים המסורסכים האלה בהווה שלנו וליצור מהם את הספרות שהם יכולים להזין בעינינו".

אבל כן ישנו איוו שינוי שהספרות הישראלית עוברת, לא? יש תקווה עדיין.

"תראה, גם בעולם הגדול בחוץ ישנה ירידה של ז'אנר המד"ב. ספרות הפנטזיה מבית מד"רשו של גורג' ריר מרטינ מצליחה מאוד אבל הז'אנר הכי מצליח היום, בקולנוע ובספרות, הוא האימה. חוקר הקולנוע שני קייניס כתב מאמר מדהים שנקרא 'למען קולנוע בלתי נתפש'. הוא חווה שנראה יותר ויותר סרטי אימה ישראליים כי זה הז'אנר היחיד שיכול לדבר באמת על מה שקורה פה. הוא מדבר על זה שהכלים הריאליסטיים של הקולנוע לא יאפשרו לנו לעבד את החוויות שאנחנו חווים כיום, ואני מסכימה איתו. מי שרוצה לכתוב משהו שהוא רלוונטי עבורנו צריך להתייחס לכאן ולעכשיו. לשים את הערפד שלכם בעליית גג ואת הזומב בי במרתף וזו בעיה, כי לרוב הבתים בישראל אין לא עליית גג ולא מרתף. רוצים לכתוב את זה? תכתבו על ערפד במקלט זומבי בבוידיעם.

"אני רוצה לראות חיבור להוויה שלי פה. יש יותר ויותר סופרים שעושים את זה. יש יותר עורכים כמוני או כמו קרן לנדסמן ומעין רוגל בהוצאת שתיים. יותר ויותר יוצרים מתחילים להבין שיש בעיה עם השפה ושהריאליזם לא יכול להכיל את מה שקורה פה. אני מאמינה שבשנים הבאות נראה יותר ויותר טקסטים שמשתמשים בכלים של הז'אנר כדי לדבר על ההווה, כי זה מה שהז'אנר תמיד עושה. אני רק מקווה שיהיה איפה להוציא אותם." □